

Jezuiëten

nr. 60 | winter 2019

Afgiftekantoor 3000 Leuven 1 * Erkenningnummer P004583

Colofon

Jeziüeten is een uitgave van de regio *European Low Countries* van de Sociëteit van Jezus.

Het verschijnt viermaal per jaar en is bedoeld voor familieleden, vrienden, weldoeners en geïnteresseerden.

Giften:

Het blad is in principe gratis. Giften zijn altijd welkom. Vermeldt a.u.b. uw postadres.

Voor Nederland:
Stichting St. Claverbond,
Heyendaalseweg 290
6525 SM Nijmegen
IBAN: NL85INGB 0000 828 228
BIC: INGBNL2A

Voor Vlaanderen
vzw Sint-Jan Berchmansseminarie
Koninginnelaan 141
1030 BRUSSEL
IBAN: BE02 4352 0547 1140
BIC: KREDBEBB
Mededeling: tijdschrift *Jeziüeten*

Redactie:

Karin Benoist, Guido Dierickx SJ,
Walter Fabri SJ, Eduard Kimman SJ,
Carola Lexmond-Kiepe en Jan Stuyt SJ.

Adres voor Nederland:
Carola Lexmond-Kiepe
p/a Heyendaalseweg 290
6525 SM Nijmegen
info.elc@jeziüeten.org
tel. 024-3529152/3529154

Adres voor Vlaanderen:
Walter Fabri SJ
Koninginnelaan 141
1030 BRUSSEL
walter.fabri@jesuits.net
tel: 02.20 50 158

Abonnementenadministratie:

Voor Nederland:
lexmond.elc@jeziüeten.org

Voor Vlaanderen:
marc.vannieuwenhove@jesuits.net

ISSN 0167-2967

Verantwoordelijk uitgever:

Jan Stuyt SJ
Prinsstraat 17
2000 Antwerpen
België

Op de voorpagina:

Mgr. Michael Czerny SJ

FOTO: CATHOLIC NEWS SERVICE

VOORWOORD

In de rubriek 'inspirerende mensen' leest u over de drie jeziüeten die recent tot kardinaal zijn benoemd: Jean-Claude Hollerich wereldburger uit Luxemburg, voorzitter van het overleg van de bisschoppenconferenties binnen de EU. Michael Czerny uit Tsjechoslowakije, specialist op het gebied van de mensenrechten. Hij stichtte tevens het netwerk van de jeziüeten voor de bestrijding van aids. Sigita Tamkevius werd kardinaal als eerbetoon aan iemand die voor zijn geloof in werkkampen heeft gezeten en werd verbannen naar Siberië.

Ignis webmagazine bestaat 10 jaar! Ben Frie, redacteur van het eerste uur, steekt de schop iets dieper. Eduard Kimman blikt terug op de synode over het Pan-Amazonegebied die in oktober in Rome plaatsvond. Een van de thema's waarover werd gesproken: klimaatverandering als gevolg van de ontbossing. De Franse jeziüet Gaël Giraud biedt prangend materiaal ter lezing over de toekomst van onze aarde. Guido Dierickx verzamelde het uit Girauds publicaties. François Euvé, hoofdredacteur van *Revue Études* in Parijs, is uw gids door Rusland waar jeziüeten wonen en werken binnen een uitdagende, orthodoxe context.

In de verrekijker staat honderd jaar 'Vrouwen van Bethanie' centraal. Het jubileumjaar werd op 15 november feestelijk afgesloten. Met gemengde gevoelens, maar ook met grote dankbaarheid voor al het goede en het baanbrekende werk dat in honderd jaar is verricht.

Jeziüet Matthias Kramm, woonachtig in Amsterdam, stelt zich aan u voor. Hij is bezig met zijn proefschrift over de rol van culturele tradities in de ontwikkelings samenwerking aan de Universiteit Utrecht.

Een aantal overleden medebroeders wordt herdacht en u leest in de korte berichten over het wel en wee in onze huizen. Bent u op zoek naar een mooi geschenk? Nikolaas Sintobin heeft een bijzonder boek geschreven. En mocht u willen terugblikken of vooruitblikken, zie de rubriek 'activiteiten'. Allen warm aanbevolen.

De regionaal Johan Verschuere schreef een kerstwens die ons een bijzonder inkijkje gunt. De redactie sluit zich graag bij zijn wensen aan.

Vredevolle kerstdagen en een moedig nieuw begin.

INHOUDSOPGAVE

KERSTWENS – Johan Verschuere SJ	3
INSPIRERENDE MENSEN – Drie jeziüeten werden kardinaal – Jan Stuyt SJ	4
ACTUALITEITEN – De schop iets dieper steken – Ben Frie SJ	7
Amazone-synode – Eduard Kimman SJ	8
KORTE BERICHTEN	10
ACTUALITEITEN – Nico Kluiters school in Libanon	14
BOEKEN – Wat deed God voor Hij de wereld schiep en 51 andere vragen Nikolaas Sintobin SJ	15
WERELDWIJD – Wat te doen voor onze planeet? – Guido Dierickx SJ	16
Jeziüeten in Rusland – François Euvé SJ	18
IN DE VERREKIJKER – Honderdjarig jubileum 'Vrouwen van Bethanië'	20
IN MEMORIAM – pater Ed Redeker, pater Hans Koenen, broeder Florent Yttersprot, diaken Dick Tesser en pater Carlos Holvoet	23
JEZUÏET IN OPLEIDING – Matthias Kramm SJ	26
ACTIVITEITEN	27

Als mensen onverwacht getroffen worden door een ziekte of ongeluk, valt het me steeds op hoe dit onverwachte gebeuren ingebed wordt in een verhaal dat uitmondt in het eigenlijke accident. Alsof we verklaringen zoeken die het akelige gebeuren duiden en verstaanbaar moeten maken, en dus verteerbaar, beheersbaar. Hetzelfde doen we als het gaat over positieve wendingen in het leven: de winnende lotto-combinatie, de onverwachte promotie op het werk, de onverwachte zwangerschap na jaren van vruchteloze ivf-pogingen, etc.

Matteüs deed hetzelfde toen hij Jezus' geboorte in een verhaal goot. Jezus' geboorte zelf is sober en verdient nauwelijks een paar verhaallijntjes, maar de context eromheen bevat een explosie aan rijke duidingen die het bijzondere van zijn geboorte kleur en betekenis dienen te geven.

De laatste tijd valt de figuur van Jozef mij steeds meer op. En ik krijg steeds meer sympathie voor hem. Lange tijd vond ik hem maar een grote nul. Eerder iemand waarvoor ik plaatsvervangende gène dan wel bewondering voor voelde. Zijn jonge verloofde niet de laan uitsturen omdat ze zwanger werd - én niet van hem - kon ik moeilijk als heldendaad of daad van liefde zien. En vervolgens met haar geen betrekkingen hebben, zoals het verhaal delicaat aangeeft, was al helemaal onbegrijpelijk. Nee, Jozef was lange tijd voor mij een symbool van zwakte en naïviteit. Dat zegt natuurlijk veel meer over mij dan over Jozef. Ik betrap me erop dat ik kind ben van mijn eigen tijd; té postmodern én liberaal om voor Jozef spontaan veel begrip te kunnen koesteren.

En toch, is dit beeld de laatste jaren gekanteld. Het heeft te maken met het slaappatroon van Jozef en met zijn dromen. Dankzij het evangelie van Matteüs krijgen we zicht op Jozef: Hij is een slaper. En in zijn slaap gebeuren er allerlei belangwekkende dingen. Als er crisis is in zijn leven, ligt hij er niet wakker van; eerder treedt hij in een onrustige slaap waarin engelen hem onderhoudend bezighouden. Tot viermaal toe in die eerste twee hoofdstukken van Matteüs' evangelie.

Dankzij de eindverantwoordelijkheden die ik de laatste jaren dragen moest heb ik geleerd, dat het omgaan met een crisis op de wijze van Jozef een voortreffelijke manier van werken is. Afstand nemen van het probleem. Niet hals over kop of impulsief reageren. Gaan slapen. Als ik dat doe vallen veel puzzelstukjes op hun plaats, en komen er vaak onverwachte creatieve oplossingen aanvlagen die achteraf hout blijken te snijden. Geen wonder dat men engelen met vleugelen uitbeeldt. Ook paus Franciscus heeft dit ontdekt en hij heeft een speciale devotie ontwikkeld voor de heilige Jozef. De beeltenis van slapende Jozef staat op zijn kast, en voor het slapengaan, legt paus Franciscus een briefje mét het probleem onder diens oorkussen, en vraagt hij de Heer op voorspraak van de heilige Jozef zijn engelen te sturen.

FOTO: CATHOLIC NEWS SERVICE

Sindsdien is de heilige Jozef voor mij een leiderschapsmodel geworden. Met grote bewondering koester ik hem. In zijn overwegingen kiest hij steeds voor het grotere goed, steeds voor anderen, nooit voor zijn particuliere eigenbelang, en zijn oplossingen zijn steeds creatief. Dankzij mensen als Jozef kan God in deze wereld kwetsbaar aan het licht komen en toch kans maken om open te bloeien. Je hoeft geen grote verantwoordelijkheden te dragen om ook vandaag in je gewone leefomgeving keuzen te maken zoals Jozef. Laat de engelen toe in je slaap, en geef het mysterie van Gods menswording ook vandaag kansen in je omgeving. Dat is mijn kerstwens voor iedereen in 2019.

Zalige Kerst,

Johan Verschuere SJ

Drie jezuiten werden kardinaal

Paus Franciscus benoemde 5 oktober drie jezuiten tot kardinaal, de dag voor het begin van de synode over het Amazonegebied. Het waren de Luxemburgse bisschop Mgr. J.C. Hollerich, pater Michael Czerny uit Canada en Mgr. Sigitas Tamkevičius SJ, emeritus bisschop in Litouwen.

Wereldburger uit Luxemburg

Mgr. Jean-Claude Hollerich SJ (61) is sinds acht jaar aartsbisschop van Luxemburg. Paus Franciscus koos hem tot kardinaal, omdat hij sinds maart 2018 voorzitter is van het overleg van de bisschoppenconferenties binnen de Europese Unie. De paus honoreert daarmee het overleg van bisschoppen met elkaar in

Europa. Paus Franciscus hoopt dat er een beter evenwicht komt tussen enerzijds de centrale Romeinse Curie, en anderzijds de conferenties van bisschoppen in de verschillende werelddelen.

Pater Hollerich is jezuïet van de Japanse provincie en een echte wereldburger. Voordat deze Luxemburger intrad in de Orde studeerde hij theologie in Rome. In 1981 trad hij in op de leeftijd van 23 jaar. In 1985 ging hij voor de eerste keer naar Japan. Hij leerde er de taal en de cultuur kennen. Hij haalde een graad in de theologie in Frankfurt en in taalwetenschappen in Bonn. In Japan doceerde hij Frans en Duits en was bestuurder van de Sophia Universiteit in Tokyo. Ieder jaar gaat hij met Japanse studenten naar projecten van de jezuiten in het noorden van Thailand. In 2011 werd hij aartsbisschop in zijn geboorteland. In de jaren erna werd zijn talent voor

Mgr. Jean-Claude Hollerich in gezelschap van zijn landgenoot Jean-Claude Juncker, president van de Europese Commissie.

Mgr. Michael Czerny SJ

besturen ontdekt door zijn collega's bisschoppen. Hollerich kreeg verschillende functies op Europees niveau onder andere bij *Justitia et Pax*, de katholieke organisatie voor gerechtigheid en vrede. In maart 2018 werd hij gekozen tot voorzitter van het overleg van de conferenties van bisschoppen in de Europese Unie. Deze groep COMECE houdt kantoor in Brussel en is een vaste gesprekspartner van de Europese Commissie.

Hollerich gelooft dat de christenen een eigen bijdrage kunnen leveren aan het project Europa: "Ik droom van een Europa dat vooruitgaat, solidair en sociaal. Ik droom van een Europa dat niet bang is om stelling te nemen bij conflicten in de wereld en om zich te engageren voor vrede en gerechtigheid. Vanaf het begin is het Europese project een project geweest voor vrede. Ik wil geen Europa dat alleen maar denkt aan buitenmuren tegen armen en vluchtelingen. Ik kies voor een Europa dat een

partner is van Afrika zodat de mensen zich daar kunnen ontplooiën. We moeten niet investeren in Fort Europa maar in de ontwikkeling van Afrika." Volgens hem kunnen christenen bijdragen aan dat Europa van solidariteit en vrede: "Het eerste wat Europese burgers daarvoor kunnen doen is... gebruik maken van hun stemrecht. Samen met andere mensen van goede wil kunnen we werken aan meer gerechtigheid en meer vrede."

'Neem en aanvaard'

Michael Czerny SJ werd geboren in Tsjecho-Slowakije en verhuisde als kind naar Canada. Daar werd hij jezuïet. Hij geldt als specialist op het gebied van de mensenrechten. Als zodanig vervulde hij missies voor de Verenigde Naties, onder andere in Haïti. Na de moord in 1989 op de jezuiten van de Universiteit van Centraal Amerika in San Salvador ging hij daar vrijwillig naartoe om de opgevallende plaats in te nemen. Hij was er tien jaar directeur van het cen-

trum voor mensenrechten. Hij was daarna docent in Nairobi en stichtte het netwerk van de jezuïeten voor de bestrijding van AIDS. In 2010 kwam hij naar Rome en werkte op de afdeling *Justitia et Pax* in het Vaticaan. In 2016 werd een nieuw *dicasterie* opgericht in Rome voor de *Promotion of Integral Human Development*, de bevordering van de integrale ontwikkeling van de mens. Pater Czerny werd er tweede secretaris met bijzondere aandacht voor migranten en vluchtelingen. In Rome wist men wel dat pater Franciscus pater Czerny dikwijls om advies vraagt, en dat ze elkaar regelmatig zien over de situatie van vluchtelingen en migranten. Maar dat de tweede secretaris nu opeens kardinaal is gecreëerd kwam als een grote verrassing, en gooit de normale gezagsverhoudingen binnen de organisatie flink in de war. De paus gaf hem een sleutelrol binnen de synode over de jeugd vorig jaar, en recent in de synode over het Amazonegebied.

Czerny gebruikte hout van een migrantenboot voor zijn borstkruis.

Het borstkruis van kardinaal Czerny is gemaakt van het hout van een boot van vluchtelingen, die gestrand is bij Lampedusa. Zijn wapenspreuk is *Suscipe*, dat 'Neem en aanvaard' betekent: de eerste woorden van een bekend gebed van Sint Ignatius. Het betekent echter ook 'Neem [ze] op' en verwijst daarmee naar de vluchtelingen die aanspoelen op onze kusten.

Gevangene

Sigitas Tamkevičius SJ is nu 81 jaar en daarmee te oud om nog aan een conclaaf deel te nemen waarin de volgende paus wordt gekozen. Zijn benoe-

Mgr. Sigitas Tamkevičius SJ

ming tot kardinaal is een eerbetoon aan iemand die voor zijn geloof heeft geleden, in strafkampen heeft gezeten en werd verbannen naar Siberië. Pater Tamkevičius uit Litouwen werd priester gewijd in 1962 en trad in bij de jezuïeten in 1968, iets dat verboden was. Als reactie verboden de sovjets hem om de sacramenten te bedienen en werkte hij jaren in een fabriek. Hij gaf een ondergronds tijdschrift uit waarin de godsdienstdiscriminatie in Litouwen werd bekend gemaakt en aan de kaak gesteld. Het leverde hem maandenlange verhoren door de KGB op, en een veroordeling tot tien jaar werkkamp.

Na de liberalisering van 1989 en het uiteenvallen van de Sovjet-Unie werd hij rector van het seminarie en hulpbisschop. Zijn wapenspreuk is *Dominus illuminatio mea*, de Heer is mijn Licht. In 1996 benoemde Johannes Paulus II hem tot aartsbisschop van Kaunas. Sinds 2015 is hij emeritus. Op de website van de jezuïeten staat een artikel met de titel: *De jezuïet die in de KGB-gevangenis zijn vrienden niet verried* <https://www.jezuïeten.org/nieuws/sigitas-tamkeviccius/>

Jan Stuyt SJ

De schop iets dieper steken

Ignis webmagazine bestaat 10 jaar en Ben Frie, redacteur van het eerste uur, blikt terug en vooruit en komt tot de conclusie dat de formule nog steeds werkt.

Tien jaar is in de digitale tijd zoets als een eeuw. Toch houden onze digitale activiteiten op Ignis webmagazine al zolang stand. In 2020 gaan we dat vieren, al blijft het bescheiden: Ignis streeft ernaar op de achtergrond te staan, maar ongemerkt de schop toch iets dieper in de grond te steken, en te helpen nadenken over wat er onder de oppervlakteschermutselingen van onze samenleving schuilgaat. Ons trefwoord was en is: spiritualiteit; dat is een breed begrip, maar wij geven er inhoud aan vanuit onze katholieke traditie. We trachten goede en kwade bewegingen zichtbaar te maken in ons tijdsgewricht, door steeds te vragen naar de oorsprong van de gebeurtenissen en te kijken naar mogelijkheden om er goed mee om te gaan. We doen dat met bescheidenheid: geen grote redactie, geen teams van auteurs, geen groot budget. Maar dat maakt het juist interessant: met weinig middelen toch je eigenheid blijven tonen.

Ignatiaanse spiritualiteit als basis

Het begon in 2010, toen we ons als Nederlandse jezuïeten tijdens enkele bezinningsdagen afvroegen: welke mogelijkheden hebben we nog om ons werk te doen vanuit het charisma dat ons is toevertrouwd? Onze aantallen slinken, onze grote werken zijn beëindigd of overgedragen, terwijl we toch graag blijven bijdragen aan het kerkelijk leven van vandaag. Een van onze grote activiteiten was het maandblad *De Heraut*, nog vanuit ons 'apostolaat van het gebed'. Gedrukt kon het niet standhouden, maar heeft het digitaal nog kansen? Het gaf velen immers inspiratie, en we zouden die kunnen blijven aanreiken als we onze communicatie meer zouden aanpassen aan de technieken van vandaag. We vormden een redactie en wierven een eindredacteur die ons er al snel op wees, dat wij zelf vooral voor de inhoud van het magazine zouden moeten zorgen. Schrijvers kregen geen vergoeding, maar

ook schrijvers van buiten onze kring moesten gevonden worden – als ze zich tenminste in onze spirituele traditie thuis voelden. Om het charisma van de Sociëteit van Jezus uit te dragen zijn de jezuïeten zelf de eerste getuigen vanuit hun jarenlange vorming, niet alleen academisch maar vooral ook spiritueel: de grondhouding van de Geestelijke Oefeningen van Ignatius van Loyola – ook wel ons paardenmiddel genoemd – is ons in het bloed gaan zitten en de basis geworden voor heel ons werk.

Betekenis van Ignis

'Ignis' is afgeleid van de (Latijnse) naam van Ignatius (van Loyola). Zijn oorspronkelijke (Spaanse) naam was *Iñigo*, wat er niet ver vandaan is: het is het Latijnse woord voor 'vuur', en het doet me in deze context altijd denken aan de uitspraak die Jezus in de mond gelegd is: "Vuur ben ik komen brengen op aarde, en hoe zou ik willen dat het al brandde!" Het Engelse *ignition* betekent ontsteking, starten, op gang brengen, dus telkens die associatie met in brand vliegen, ontbranden, innerlijk vooral. Dat hopen we met Ignis te bereiken: ergens warm voor lopen, vurig zijn, energiek.

Toekomstperspectief

Eigenlijk is de formule onveranderd gebleven: drie-maal per week, maandag, woensdag en vrijdag, reiken we een meditatie aan, een column, een essay of interview over spiritualiteit, kerk, politiek (al is dat niet echt ons terrein), zorg en onderwijs. Een filmbespreking, boekrecensie of kunstuitleg, allemaal met hoger opgeleide dertigers als doelgroep – al weten we inmiddels, dat onze lezers gemiddeld wat ouder zijn. We kunnen daarvoor ook terugval-len op ons wereldwijde netwerk van jezuïeten die

immers over heel de wereld verspreid zijn, en de internetmogelijkheden zijn zo riant dat de wereld onder handbereik is. Het verbaast me eigenlijk elke week weer dat het er elke keer weer 'leuk' uitziet: een caleidoscoop van visies, beelden, gedachten en – natuurlijk – meningen.

Er is natuurlijk meer verbinding ontstaan en nog groeiend met andere media-uitingen van ons: 'bidden onderweg', 'gewijde ruimte' en de website van de jezuïeten, waarbij we als principe hanteren: de website gaat over jezuïeten, en Ignis wordt verzorgd door jezuïeten. Het blijft zoeken naar goede inhoud en goede thema's, en naar auteurs die kunnen beschrijven wat wij bedoelen. Maar de bril waarmee Ignatius ons deed kijken naar de schepping is niet versleten, integendeel. Oordeel zelf op www.igniswebmagazine.nl

Ben Frie SJ

Amazone-synode

Nieuwe wegen voor de Kerk en voor een integrale ecologie

In Rome vond van 6-29 oktober 2019 de bisschoppensynode plaats over het Pan-Amazonegebied. Naast de bisschoppen, religieuzen en maatschappelijke leiders uit 56 bisdommen van negen kerkprovincies in het Amazonegebied, participeerden ook deskundigen uit andere delen van de wereld. De kerkvergadering kende vier dimensies: een pastorale, een culturele, een sociale en een ecologische. Er werd onder andere gesproken over de sociale rechtvaardigheid, de situatie van de inheemse volkeren en de klimaatverandering als gevolg van de ontbossing.

In 1986 kwam de film *The Mission* uit, met de meeslepende melodieuze muziek van Ennio Morricone. De film gaat over de Guaraní-indianen, waar de jezuïeten toen een missiepost hadden ontwikkeld. In de 17de en 18de eeuw hadden deze posten niet alleen scholen en kleine medische faciliteiten, maar ze organiseerden ook de bescherming tegen binnenvallende slavenhandelaars. In de 18e eeuw gingen enkele missieposten over van Spaanse in Portugese handen. Op last van Rome werden toen in dat gebied de

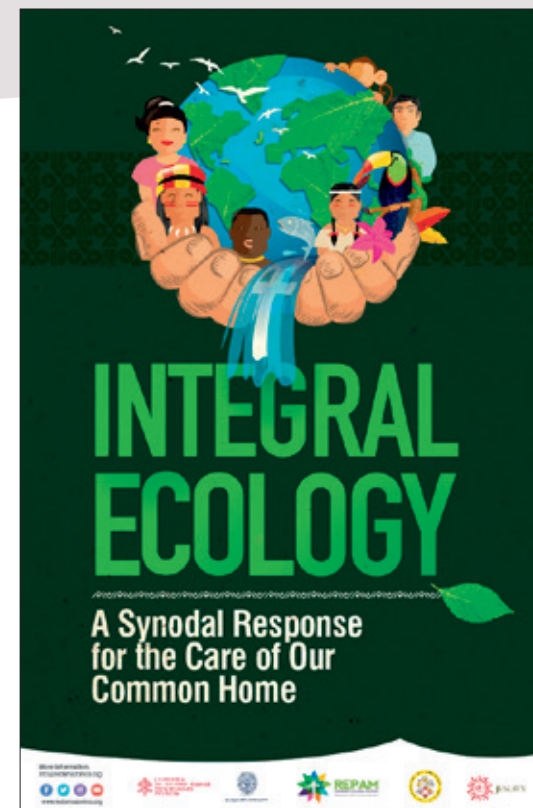
missie-activiteiten van de jezuïeten onder de Guaraní stopgezet. Als stam bestaan de Guaraní nog steeds: in Zuid-Brazilië, Paraguay en in Argentinië. De Guaraní zijn een van de ruim 300 inheemse volkeren in Brazilië met een onzekere toekomst, een zwakke economie en een wegwijnende cultuur. Ze leven in de regenwouden, die voor de boskap geëxploiteerd worden en daardoor veranderen in savannes.

Milieuramp

De meerderheid van de bevolking in Zuid-Amerika stamt af van Europese immigranten. De inheemse volkeren wonen in de regenwouden, die zich uitstrekken over de grens van de naburige landen. In het Noorden van Brazilië bevinden zich de regenwouden van de Amazone delta: urbanisatie, houtkap en een afnemende levenskwaliteit zijn de problemen waar de bevolking mee te maken heeft. In oktober 2019 kwamen op uitnodiging van paus Franciscus bisschoppen, priesters en betrokken leken uit Brazilië, Peru, Bolivia, Columbia, Ecuador, Guyana, Suriname en Venezuela naar Rome om in een bijzondere synode van drie weken de pastorale en ecologische problemen van de bewoners van het Amazonegebied te bespreken. In juni had het Vaticaan, ten behoeve van de speciale Synode voor het Amazonegebied, een werkdocument (*instrumentum laboris*) uitgegeven waarin gesteld wordt dat in de regenwouden van het Amazonegebied zich een milieuramp voltrekt als gevolg van een voortdurende en niets ontziende bosexploitatie en mijnbouw. Er bestaat een wegwerpmentaliteit waarbij de exploitatie om economisch gewin vooropstaat, zonder bekommernis om de ecologische wildernis die achterblijft. Het document pleit voor een samenwerking met de oorspronkelijke bewoners gebaseerd op interculturele solidariteit. Het document spreekt over de link die er bestaat, tussen de zorg om het milieu en de pastorale zorg voor de inheemse bewoners. Dat zijn ongeveer drie miljoen mensen verdeeld over bijna 400 inheemse volkeren. De grote steden, met miljoenen inwoners, hebben voor het wegtransport tussen de steden en voor huizenbouw veel land nodig. Ook dat is een bedreiging voor het milieu.

Bron van Gods openbaring

Het voorbereidende werkdocument gaat terug op de documenten uitgegeven door de Conferenties

van Latijn-Amerikaanse bisschoppen in Medellín (1968) en Puebla (1979). Ook toen werd uiteengezet dat er een ethische plicht is om de inheemse volkeren (de Indianen) en hun leefgebieden te beschermen. Anders dan toen wordt er nu nadrukkelijk gesproken over de precolumbiaanse culturen, die al duizenden jaren een Godsbegrip kennen en grote waarde hechten aan het behoud van de aarde. De conquistadores hebben soms, door hun 'evangelisatie' ijver, de aanwezige wijsheid en spiritualiteit tenietgedaan en hebben te weinig respect getoond voor de inheemse mens en zijn cultuur. Hun weg naar Christus had veel vreedzamer gekund. De verkondiging van het Evangelie, vandaag de dag, moet ook een ecologische dimensie hebben, zoals de paus stelt in zijn encycliek *Laudato Si'*.

Indianen vormden tot nu toe een object van antropologisch onderzoek. Maar het werkdocument stelt dat hun cultuur een waardevolle vindplaats is van Gods reddende handelen in onze wereld. Die uitspraak heeft veel commotie teweeggebracht. Deze paus, bewonderd door velen en gesteund door zijn medebroeders, ontmoet, zo lijkt het, een groeiende weerstand. Drie kardinalen keerden zich openlijk tegen hem: Raymond Burke, Gerhard Müller en

Robert Sarah. Ze betichtten hem van ketterijen en van dwaalleer. Belangrijke kardinalen uit Wenen, Londen, München en Brussel daarentegen steunden de paus door dik en dun. Zo hoort het ook. Een voorbereidend werkdocument, dat eindigt met dertig vragen, mag best wat nuances missen. Helaas was de toon reeds gezet voordat de synode op 6 oktober van start ging. Wat wij politiek wereldwijd meemaken, namelijk gemanipuleerd populisme, is ook een kerkelijke werkelijkheid geworden. Op speciale websites zoals van het Plinio Corrêa de Oliveira Instituut, van Herauten van de Traditie en van het Gezin en het Eigendom, werden sprekers belachelijk gemaakt, het tentoonstellen van *Pachamama*-beelden afgoderij genoemd, en pastorale voorstellen om in het nijpende priestertekort te voorzien afgeschoten.

Oog voor de toekomst

Deze enorme tegenstand heeft de Amazonesynode overschaduwd. De voorstellen om gehuwde mannen te wijden tot priester (*viri probati*) en te komen tot een 'officieel dienstwerk' voor vrouwen (diacones) liggen er nu wel, maar de invoering kan net zo ontwrichtend werken als het geval is geweest toen iets soortgelijks in de Anglicaanse Kerk werd gerealiseerd. De tegenstanders onderkennen niet hoe dictaturen en wezensvreemde ideologieën in Zuid-Amerika de oorspronkelijke bewoners, met hun eerbied voor de sacraliteit van de aarde, miskend hebben. Bij de komst van Christoffel Columbus in 1492 telden Noord en Zuid-Amerika tezamen meer dan 100 tot 150 miljoen Indianen. Hun afstammelingen maken nu ongeveer 5% van de bevolking uit. Ze kregen geen stem. Wat geprobeerd wordt is niet alleen de genocide op de Indianen onder ogen te zien maar ook iets te leren van hun natuurbeheer. En dat is spiritueel geladen. Heeft niet elke boer, herder, jager of tuinder een beetje wijsheid die je niet in boeken vindt, en een omgang met de natuur, die soms religieus getint is? Ach, ik begrijp die verwetenschappelijking van milieubeheer en de economisering van de westerse samenleving best wel, maar ik heb diep respect voor de zoektocht naar inheemse grondpatronen in andere continenten. Daar worden we samen beter van.

Eduard Kimman SJ

AMSTERDAM

Xaveriushuis

De uitvaartmis van Ed Redeker vond plaats op 22 augustus in De Krijtberg te Amsterdam. In de Portugese synagoge van Amsterdam werd voor Ed, die van joodse afkomst was, het *Kaddisj*, het gebed van de rouwenden, gezegd. Een antieke museumtram vol vrienden en kennissen vergezelde de rouwstoet na de kerkdienst, met op het display de opschrift 'laatste rit'. Het afscheid was een indrukwekkend ritueel en een eerbetoon dat weinigen gegund is. Ben Frie schreef erover in het Ignis webmagazine <https://igniswebmagazine.nl/jezuïeten/de-laatste-rit-van-ed-redeker/> * Toon Suffys en Ben Frie begeleiden enkele mensen bij de Geestelijke Oefeningen in het dagelijks leven. Het Platform voor ignatiaanse spiritualiteit heeft dit jaar veel aanvragen gekregen van mensen die hun leven meer op Jezus Christus willen afstemmen. Gedurende negen maanden leggen zij zich meer toe op gebed volgens het schema van Ignatius van Loyola: de Geestelijke Oefeningen. Wie die weg gaat, ontdekt steeds meer de liefde van God in de kleine dingen van het dagelijks leven. Er zijn bij de aanvragers niet alleen katholieken. Ook steeds meer protestanten gaan zo op ignatiaanse wijze op weg met God: God zoeken en vinden in alle dingen. * Begin november was er in de Krijtberg een ontmoetingsdag voor zieken en ouderen. Iedereen kon door handoplegging Gods zegen ontvangen en wie het wilde kon ook de ziekenzalving krijgen. Toon Suffys begeleidde verleden jaar ook zo'n dag. Blijkbaar viel dat in goede aarde, want dit jaar waren er twee keer zoveel deelnemers. Alle deelnemers gingen ook dit jaar weer, gezegend en gezalfd en vooral heel gelukkig en tevreden, naar huis. * Ward Biemans verzorgt in het Ariënsinstituut, de priesteropleiding van het aartsbisdom Utrecht, dit jaar een cursus over de gehele Catechismus van de Katholieke Kerk. In de Krijtberg heeft hij een driedelige serie bijeenkomsten in het Engels aangeboden over de pauselijke brief *'Gaudete et Exsultate'* (Verheugt u en juicht). * Paul Begheyn ontdekte in het Rijksarchief van Antwerpen een nog onbekende brief van de Vlaamse bloemenschilder broeder Daniel Seghers SJ. Deze schrijft daarin over de prijs van de olieverfschetsen, die Peter Paul Rubens maakte voor de Ignatiuskerk in Antwerpen, tegenwoordig Sint-Carolus Borromeuskerk. De brief is gepubliceerd in het gerenommeerde

tijdschrift *Oud Holland*. * Peter Peelen heeft zijn fietspelgrimage naar het graf van de vermoorde tsarenfamilie in Sint-Petersburg voltooid.

ANTWERPEN

Romero-Loyola

Op 7 september heeft de communiteit een startdag gehouden in Hof Zevenbergen (Ranst) die heel wat laat verwachten voor dit nieuwe jaar. Maar wat we niet verwacht hadden was een muizenplaag. Onze loft met binnenruimte en omgevend terras bleek voor deze viervoeters een aantrekkelijk domein, temeer daar ze in de keukenhoek voldoende voorraad vonden. Verscheidene remedies werden communautair besproken: muizen vallen, een kat? De plaag is bezworen. * Een tweede 'plaag' overkwam ons in de voorbije maanden door de werkzaamheden voor een nieuwe aanleg van de Grote Kauwenberg. Daardoor veranderde de straat in een zandwoestijn, later in een slijkpoel. Dankzij de inzet van onze plantkundigen, Johan Verschuieren en Theo van Drunen, hebben we er zelfs een geveltuintje aan overgehouden met parmantige viooltjes. * Het Romerohuis is twee weken lang belegerd door vaklui van de Centrale Verwarming. We hopen de naderende winterkou nu goed te doorstaan. * Wim Dombret heeft ons de situatie van de oorspronkelijke bewoners van Canada beter leren kennen. Toon Suffys bracht ons nieuws uit de Krijtberg en Bert Daelemans bracht verslag uit over zijn werk in Madrid. Pascal Calu en Bastiaan van Rooijen deden hier een Parijse wind waaien en Frans Chanterie vertelde ons uitgebreid over de situatie in Nairobi. * Van de activiteiten van de huisgenoten halen we de volgende naar voren. Johan Verschuieren heeft begin september in de Oude Abdij van Drongen in het kader van 'Voedsel voor onderweg' de apostolische speerpunten van de Sociëteit toegelicht. Op het einde van dezelfde maand nam hij deel aan het overleg in Parijs met de Britse en de Franssprekende provincies en medio oktober aan de *Conference of European Provincials* in Zagreb. Jan Stuyt heeft einde augustus deelgenomen aan een treffen met de scholastieken van Noordwest-Europa in Barmouth. Hij is net terug van een reis voor JRS. Wigbert is regelmatig uitgerukt voor contacten met de begeleiders van de Geestelijke Oefeningen en met

leden van de GCL. Guido Dierickx gaf de voorkeur aan ons huis in Heverlee voor zijn retraite. Guido de Baere koos daarvoor de abdij van Westmalle uit, gesteund door de medebroeders Hugo Carmeliet en Hugo Roeffaers. Theo is voor financiële aangelegenheden herhaaldelijk naar Nijmegen (Aqua Viva) en Amsterdam (Krijtberg) gereisd. Bart Beckers zet zijn verkenningstocht van de colleges verder voort, zowel in Nederland als in Vlaanderen.

BIRMINGHAM

Noviciaat Manresa House

Eind augustus arriveerden Sam en Dom, de twee nieuwe eerstejaars novicen. Beiden uit Engeland. Sam, achter in de twintig, studeerde geschiedenis, Dom, rond de veertig, rechten. Zij waren getuigen van de geloften van Matthew en Paolo. Pascal Calu was ervoor uit Parijs overgekomen. Paolo is zijn theologie begonnen. Matthew verhuisde naar Chicago voor zijn filosofiestudies. * De traditionele uitgaansdag voor de hele communiteit, seniores en novicen, bracht ons deze keer naar het *coffinmuseum* (doodskistenmuseum); minder luguber dan het klinkt. Fabriek van alles wat bij een begrafenis komt kijken, tot zelfs doodshemden in de clubkleuren van de plaatselijke voetbalclubs. Typisch Engels. * De heiligverklaring van John Henry Newman, die zo lang in Birmingham heeft gewoond en er ook is gestorven, is in de stad bepaald niet ongemerkt voorbijgegaan. Er hing een meer dan levensgroot portret van hem aan de buitenmuur van de door hem gestichte Oratory. Tony mocht in de Newman Universiteit de mis doen voor 170 leerlingen van een Newman College dat op bezoek was. * Intussen zijn Sam en Dom in 'ons' retraitecentrum St-Beuno's in Wales begonnen aan de Grote Retraite. De tweedejaars zijn bezig aan hun experiment. Paul en Dunstan in een druk bezette parochie in Londen; Tiranjala in een arkgemeenschap in Limerick en John Bosco op een lers jezuïetencollege. * In het huis zelf is het dus stil. Zij het dat er zo nu en dan een groep langs komt voor een dag bezinning. Allemaal hartelijk ontvangen en van alles voorzien door de goede zorgen van Mick O'Connor, de minister. * Dries van den Akker, jarenlang wonend op het Stanislascollege in Delft, heeft de huisgenoten enthousiast gemaakt voor het Stanislasbeeld aldaar. Een kopie ervan zou prima passen in de nieuwbouw.

Maar het fabriceren van een replica is niet goedkoop. Mocht een lezer ergens toevallig geoormerkt geld hebben liggen voor 'religieuze inrichting of decoratie', dan houden wij ons aanbevolen.

BOECHOUT

Xaverius in Capenberg

Capenberg zoekt nog naar zijn volle bezetting. Ed Redeker ontviel ons, hij heeft de tijd niet gehad om zijn opname in Boechout af te werken. Hij was een uitzonderlijke gastheer. Roland Daes zou op 31 oktober arriveren. * Bert Rosseels, onze overste, vierde in Turnhout vijfentwintig jaar pastoraat. Bert ontving een fotoalbum van de meest markante liturgische vieringen uit zijn carrière. * Charles Verhezen herdacht op 19 oktober zestig jaren priesterschap. Broer Steven was zeer actief aanwezig en ook enkele andere genodigden. Helaas bezweek Steven op 29 oktober onder een zware hersenbloeding. De uitvaart werd gevierd op 6 november in de Sint-Laurentiuskerk van Hove. * Johanna Delbaere, zus van Maurits, overleed op 26 september in het Sint-Jans ziekenhuis van Brugge. Maurits was met twee medebroeders aanwezig. * Na de bezinningsdag op 8 oktober van de priesters van het vicariaat Kempen in Capenberg nodigde Bert onze bisschop uit op het vieruurtje. De wijding van *virii probati* en van vrouwen kwam ook ter sprake, want de Amazonesynode was volop bezig. * Onze medebroeders in Huize Stracke maken het uitstekend. Na zijn therapie voelt Ludo Vanden Broek zich weer de oude. Als de gewaardeerde aalmoezenier van weleer doorkruist hij weer de gangen met zijn opwekkende woordjes. Mon Swaelen daarentegen doet het eerder rustiger met de rollator. Nu hij zich ook een zwart hemd heeft aangeschaft, voelt hij zich pas echt een volwaardig lid van de diverse koren waaraan hij meewerkt. * Ondertussen zorgt Jos Alaerts verder voor de opbouw van de goede en huiselijke sfeer. Zo konden we op passende wijze de verjaardag van Theo Fonteyn (82) vieren op 25 oktober. * Voormalig directeur van Oxaco Center Capenberg, Jean De Ruytter, nam na zeven jaar ontslag. Hij kondigde het zelf aan. De nieuwe directeur is Maria Roggen, moeder en jurist. Er bestaan grootse plannen van uitbreiding van de woonruimte en van verbouwing van het sportcomplex.

BRUSSEL

Arrupe

"De Fransen komen, de Fransen komen!" zo luidden maandenlang de paniekeruchten in onze buurt. Het nieuws, dat *Éditions jésuites* vanuit Namen bij ons zijn intrek zou nemen, is na enkele verhuisdagen eind oktober, thans werkelijkheid. En wij leven nog. Van straat- tot tuinkant vertoont de *rez de chaussée* van jezuïetenhuis 'Arrupe' een bedrijvigheid die zich meten kan met de beste boekhandels van Brussel of Parijs. Onder onze keldergewelven rusten nu tonnen drukwerk als Franse wijn keurig op houten paletten. * Ook Jan Koenot vond hier een vaste toevlucht, maar dan enkele verdiepingen hoger. Na zijn onderwijstaken in het Parijse *Centre Sèvres* spoort hij maandelijks naar Vlaanderen voor een weekendje verkwikking, schone kunsten en zakelijke verrichtingen. Onze communiteit toont zich steeds ontvankelijk voor zijn wijze raad en bewondert in stilte zijn gepassioneerde liefde voor de waarheid. * Walter Devos heeft de komst van deze inwijkelingen maandenlang voorbereid met de nauwgezetheid die hem siert. Elektriciteitskabels nagekeken, moderne communicatiesystemen uitgetest en kelders witgekalkt. De vernieuwde verwarming belooft ons onbezorgde winteravonden. En de renovatiewerken aan ons studentenhome in Leuven leveren Walter Devos, als opziener, zowel heimelijke voldoening als rimpels. Het einde van die bouwwerken wil nog al eens verschuiven gelijk een Brexit in het Verenigd Koninkrijk. * Aurel Brys is na enkele maanden fondsenwerving in onze gebieden, teruggevlogen naar zijn geliefde India; in de Ranchi-missie, waar het vuur van pater Constant Lievens (1856-1893) blijft branden te midden toenemende pesterijen door de overheid en vervolgingspraktijken. * November is de tijd waar kerkhofblommen worden geplaatst op de graven van de Brusselse jezuïeten die ons naar het hemels gastmaal voorgingen. Dit jaarlijkse ritueel in Groot-Bijgaarden wordt onder toezicht van onze overste, Hugo Carmeliet, afgesloten met een heildronk in een landelijke, doch beschaafde, brasserie.

HEVERLEE

Jezuïetenhuis

Eris een leemte in ons huis. We missen iets. We missen de aanstekelijke lach en het brommende gemopper van onze broeder Flor Uyttersprot. De communau-

teit had hem de ziekenzalving op een ontroerende wijze toegediend. En daarna was hij een tijdje weer beter. Op 13 september was hij nog in de communautetsmis. Daarna is hij tijdens de maaltijd plots overleden. Ziekenzalving is in de communiteit altijd een aangrijpend gebeuren. Zo deden we het weer op 18 oktober voor onze medebroeder Carlos Holvoet. * Er is leemte en er is opvulling. We hebben weer een Favre communiteit in huis in afwachting dat het nieuwe verblijf in Leuven klaar is. Onze welbekende Walter Ceyskens en Wouter Blesgraaf uit eigen regio, zijn weer overgekomen. Zij vormen communiteit met een Afrikaan en drie Indiërs. Het zijn Benedict Ebogu (Nigeriaan) uit de provincie Afrika North-West, Vana Chinnappa uit de Andhra province, William D'Britto uit de Bombay province en Anthony D'Souza uit de Karnataka province. * Om hun komst voor te bereiden liet de raad van bestuur en de directie een drone komen om de daken nog eens goed na te kijken opdat niemand natte voeten zou krijgen. De bestuurders zijn kunstenaars. Er werd ook een firma geroepen om twee grote schouwen te herstellen en meteen werd een boompje, dat reeds was ingegroeid, verwijderd. * Aurel Brys kwam met twee scholastieken uit de Ranchi-provincie ook even langs. * Vermeldenswaard is dat onze pater Paul Verdeyen reeds tien jaar latijn geeft aan de heer Satoshi Kikuchi, een japper die hier in de buurt bij de Zusters van de Jacht als verpleger werkt. Vooral de teksten van Willem van Saint-Thierry werden daarbij doorgenomen. Satoshi heeft een boeddhistische achtergrond en dat bracht hem er toe te doctoreren op Meister Eckhart. Paul heeft Satoshi onlangs gedoopt tot christen. * Het was een beleving om op 21 september zes Congolese koppels met hun grotere kinderen en hun vrienden te zien verschijnen in onze refter. Ze behoren tot de beweging van de Libala Mwindi die met Johan Allary ook bezig is België te veroveren. * Het evenement van het jaar was op 25 september de viering van onze jubilarissen. Ze waren met zeven waarvan een dubbel: Ward Dirven en Guy Verhaegen, 75 jaar intrede, Wim Beuken, 70 jaar intrede, Reimond Coulier, Jan Lambrecht, Jos Snyders en Guy Verhaegen, alle vier 60 jaar priester, en Bob Ceusters en Marc Van Nieuwenhove, 50 jaar priester. Na de eucharistieviering met de families was er eerst receptie en dan een heerlijk feestmaal. Bob Ceusters was bijzonder gelukkig omdat hij na

lange tijd zijn broer, schoonzus, neef en nichten eens kon weerzien. * Lerkeveld (studentenhuis in Leuven) telt nu 151 studenten. Op 24 september was er voor hen een onthaalavond. * Marc Rotsaert komt regelmatig uit Engeland overgewaaid voor de één of andere activiteit ten lande. En Peter van Gool begeleidde ons, van 14 tot 18 oktober, met zijn bijzondere stijl bij onze jaarlijkse huisretraite. We danken hem ten zeerste. * Een bijzondere anekdote. Op 20 september werd onze huisdief in volle dag door Fons Swinnen gepakt met een rugzak vol bier en andere spullen. De rugzak werd leeggemaakt.

LEUVEN

Lessius

Het was de afgelopen maanden een komen en gaan in Lessius. Vally Mendonza, die hier vijf jaar studeerde en nu in India lesgeeft, kwam weer voor zijn doctoraatsverdediging. Ook Aldomarcio Margoto Dal Bo (Brazilië) verliet ons huis. We kregen daarnaast nieuw gezelschap: Pedro Rodríguez-Ponga (Spanje) kwam om hier een Master te behalen. * Met het nieuwe jaar gebeurde er ook weer allerhande. Een kleine selectie volgt hier. Marc Desmet ging naar Rome voor een cursus over gemeenschappelijke onderscheiding. Nicolas Standaert zet zich ook dit jaar weer in voor 'Service Learning'. Jacques Haers organiseerde in Leuven de twaalfde Leuven Encounters in Systematic Theology (LEST), een conferentie over politieke theologie en onderscheiding der geesten, met o.a. Rowan Williams. Rob Faesen sprak op die conferentie met twee Leuvense collega's over mystiek en sociaal-politieke inzet aan de hand van Jan Ruusbroec en van 'onze' Egied van Broeckhoven, Samen met huisgenoten Pedro en Carlos Gomez en een studente organiseerde Jos Moons een geslaagd *Student Retreat Weekend*. Hij ging ook met studenten naar Westvleteren en preekte een retraite over de Geest bij de benedictijnen in Egmond. Ten slotte zetten Carlos en Christophère Ngolele een belangrijke stap met het publiceren van een wetenschappelijk werk.

MECHELEN

Huis Leliëndaal

Dit jaar was het de beurt aan de communiteit van Mechelen om de Familieband – de ouders, broers en zussen van de Vlaamse en Nederlandse jezuïeten – te ontvangen. Dat gebeurde met stijl en gemoedelijk-

heid. De appel valt nooit ver van de boom. De aanwezigen kregen heel wat informatie over het reilen en zeilen van zoonlief. Zo lichtte Pieter-Paul Lembrechts hen in over de hulporganisatie voor de opvang van vluchtelingen. Door zijn wekelijkse bezoeken aan het detentiecentrum in Merksplas kent hij de problemen van binnen uit. Jan Stuyt schetste de recente ontwikkelingen van de jezuïeten in de Lage Landen. Wij werden een Regio. Die schaalvergroting biedt meer kansen voor samenwerking en ondersteuning van nieuwe initiatieven. Philip Debruyne nam de Familieband mee naar onze kerk, een bidplaats met een bewogen geschiedenis. Wat we Familieband ook vertelden: een samenkomst van de parochieraad leverde niet minder dan twintig vrijwilligers op. Wat zij vooral waardeerden was de participatie van leken in de liturgie, de verzorgde homilieën, de zang en de stille momenten van gebed. Al die informatie belette niet dat de kennismaking en uitwisseling van ervaringen, centraal stonden. Vandaar ook de wens dat er best wat meer jezuïeten zo een ontmoeting van Familieband zouden meemaken. Dat is dan een opdracht voor de communiteit die volgend jaar onze familie ontvangt!

NIJMEGEN

Aqua Viva

Nijmegen is op het moment volop getooid in herfstkleuren. De zomer is voorbij. Het is geen gemakkelijke zomer geweest in ons huis. Er waren veel medewerkers met vakantie, en een aantal anderen meer of minder onverwacht ziek. Het tekort dat dit opleverde betekende dat door de personeelsleden die niet met vakantie waren, soms dubbele diensten moesten worden gedraaid. Maar zelfs dit kon niet voorkomen, dat bewoners in ons huis last hadden van de nadelige gevolgen van dit tekort. Af en toe was voor een aantal van hen de ochtendroutine pas heel laat achter de rug. En bij tijd en wijle verschenen er wel heel veel nieuwe gezichten aan het bed. Deels delen wij daarmee in de problemen, die in geheel Nederland in de zorg bestaan. Personeel staat onder druk, en er moet veel gewerkt worden met tijdelijke medewerkers. Fijn is dat niet. Er zijn na de zomer door de directie maatregelen genomen om het een en ander te verbeteren. Langzaam zien wij die verbeteringen gelukkig ook komen. * Op 8 september overleed Hans Koenen. Zijn overlijden kwam niet onverwacht, hoewel hij in de laatste weken van zijn

leven snel achteruitging. Hij aanvaardde dit met een grote gelijkmoedigheid. Tijdens de viering waarin wij van hem afscheid namen, werd volop recht gedaan aan zijn grote belangstelling voor het interreligieuze gesprek en met name ook voor het Boeddhisme. ✱ Wel volstrekt onverwacht kwam het overlijden van Dick Tesser op 6 oktober. Hij was naar ons huis gekomen voor een revalidatie voor een val die hij maakte tijdens een fietstochtje met zijn huisgenoot, Ben Oude Voshaar. Op vrijdag 4 oktober moest hij plotse-ling in het ziekenhuis worden opgenomen, met wat al snel een ernstige infectie bleek te zijn. Aan de gevolgen daarvan overleed hij op de vroege zondagochtend. Wij hebben van Dick afscheid genomen met een mooie viering in Bergeijk, waar hij ook begraven werd. ✱ Gelukkig is er in ons huis ook regelmatig aanleiding om iets te vieren. Op 5 september vierden wij het 70-jarig Sociëteitsjubileum van Jan Bots en Fried Pijnenborg. Het werd een stemmige viering, die – zoals bij ons gebruikelijk – op koffietijd begon en afgesloten werd met een gezellige maaltijd in onze refter. De eucharistieviering vond in de Sacramentskerk plaats, met Jan Bots zelf als voorganger. ✱ De activiteitenbegeleiding van ons huis en de Culturele Commissie zorgen voor een uitgebreid programma van lezingen, films en spelmiddagen, die ook in deze afgelopen periode weer volop bezocht werden. Niet alleen door bewoners van ons eigen huis, trouwens. Ook de bewoners van de huurappartementen in ons complex en van het Parkgebouw worden altijd uitge-

nodigd, en een aantal van hen is trouwe bezoeker. Tijdens de afgelopen zomer kwamen bovendien enkele leden van de Katholieke Bond voor Ouderen in de Heilig Landstichting naar een aantal van onze mid-dagen toe. ✱ De uitstap voor bewoners van de verpleegafdeling ging op 12 september naar de Thornse Molen. Deze wipmolen staat op de grens van Neder-land met Duitsland. Op de bewuste plek hebben vanaf de 15e eeuw verschillende molens gestaan, tot de molen in september 1944 in de vuurlinie kwam te liggen tijdens Operatie Market Garden. Enthou-siaste vrijwilligers hebben echter gezorgd voor een volledige restauratie, die in mei 2016 werd voltooid. Wij werden door een van hen ontvangen voor een boeiende lezing over de geschiedenis van de molen, en een gastvrije ontvangst in het aanpalende restau-rant. ✱ In de septembermaand zijn de bevrijding van Nijmegen en de inspanningen daarvoor van de geallieerden, 75 jaar geleden, uitgebreid herdacht. Wij keken in onze filmreeks naar *A Bridge Too Far*, de film over die Operatie Market Garden, die in haar oorspronkelijke bedoeling mislukte, maar voor Nij-megen en een groot deel van Zuid-Nederland vrijheid bracht. ✱ Op 1 en 2 november vierden wij de levens en de betekenis van degenen die ons in onze gelovige gemeenschap voorgingen. Op 1 november de heili-gen op wier schouders wij staan. En op 2 november, met een simpele en stemmige viering waarin Carel van Tulder voorging, de overledenen van ons eigen huis aan de Heyendaalseweg.

Nico Kluiters school in Libanon

Op 20 juni, Wereld Vluchtelingendag, opende de Jesuit Refugee Service (JRS) een nieuwe school in Libanon. Het is het achtste onderwijsproject in dat land voor Syrische vluchtelingenkinderen. Het centrum Nicolas Kluiters in Jbeil is vernoemd naar de Nederlandse jezuïet die in maart 1985 werd vermoord, niet ver van de bergdorpen waar hij pas-toor was. Jbeil ligt aan de kust, ten noorden van Beiroet.

De nieuwe school voor Syrische kinderen is door JRS opgezet in nauwe samenwerking met het Liba-nese ministerie van Onderwijs. Er zijn 150 kinderen van de kleuterschoolleeftijd ingeschreven, die met-een kunnen doorstromen naar het gewone lager

onderwijs. Vroeger lukte dat niet en werden velen van hen buitengesloten. Er is bijzondere aandacht en psychologische hulp voor kinderen met trauma-tische ervaringen.

Voor 150 andere kinderen die al naar school gaan, zijn er bijlessen georganiseerd zodat ze mee kun-nen komen in het Libanese onderwijs. Velen heb-ben daar moeite mee, om uiteenlopende redenen die allemaal met de oorlog te maken hebben. De JRS heeft ook een school in Beiroet, die vernoemd is naar pater Frans van der Lugt SJ.

Zie ook: <https://jrs.net/en/news/libanon-announcesrefugee-education-project/>

Wat deed God voor Hij de wereld schiep?

Het nieuwste boek van Nikolaas Sintobin SJ probeert antwoord te geven op 52 vragen en geeft daarmee een overzicht van de inhoud van het christelijk geloof. Een boekje dat zowel een kennismaking is met het christendom, als een 'opfriscursus' voor hen die er al wat meer vertrouwd mee zijn. Het zal je maar gevraagd worden: 'Wat is de betekenis van Jezus voor mensen vandaag?'

Eerder schreef Nikolaas boeken over spiritualiteit, maar spiritualiteit maakt kennis van het geloof niet overbodig, zo stelt hij. De erva-ring leert dat bij veel (belijdende) christenen de kennis van de pre-cieze inhoud van het geloof ont-breekt. In het bijzonder bij katho-lieken. Bij niet-christenen is die kennis van het christelijk geloof vaak zo goed als nihil. Door het schrijven van dit boek wil hij een aantal kerngegevens van het christelijk geloof en traditie aan-reiken. Gekozen is voor een korte en bondige opzet, en een eenvoudige bewoording zodat men zich, ongeacht welke achtergrond, per-sonlijk aangesproken weet. Elk antwoord wordt afgesloten met twee open vragen, waardoor de lezer wordt uitgenodigd individu-eel of samen met anderen verder over dit thema na te denken.

Een boek dus voor een zo breed mogelijk publiek geschreven, vanuit de eigen katholieke achtergrond. Hoewel het boek een luchtige vorm heeft, bespreekt het de grote geloofsthema's in de volg-orde van de geloofsbelijdenis van Nicea. Het was de ambitie om 52 belangrijke vragen vanuit 2000 jaar christelijke geloofstraditie aan te bieden en wel op zo'n manier, dat zowel christenen als niet-christenen er iets van kunnen opsteken. Geprobeerd is om de antwoorden zo te formuleren, dat ook protestantse

lezers er zich gerespecteerd door voelen. Er worden algemeen christelijke vragen gesteld, maar er zijn ook expliciet rooms-katholieke vragen opgenomen. Zoals over de paus, Maria en de sacramenten Het verlangen is er dat door deze vragen, protestantse christenen de katholieke eigenheid beter leren te begrijpen. Meer nog, dat ze hen zullen uitnodigen om, ondanks de verschillen, de eigen geloofstraditie verder te verdiepen.

'Wat is de betekenis van Jezus voor mensen vandaag?'

Nikolaas: 'Dit vind ik de mooiste én de moeilijkste vraag. Het christelijk geloof draait volledig om Jezus. Je wordt meer christen in de mate dat jouw verbondenheid met Jezus sterker wordt en je steeds meer

van daaruit gaat leven. Dit is echter niet zozeer een kennisinhoud, dan wel een ervaring. Meer een affectief-existentieel gegeven dan een rationeel statement. Voor een buitenstaander kan dit dromerig klinken en behoorlijk wereldvreemd. Anders gezegd, de uitein-delijke vragen over het christelijk geloof ontsnappen aan woorden. Door het zoeken naar antwoorden op de vragen ben ik beter gaan begrijpen hoe breed, diep en genu-anceerd het christelijk geloof is. En dat echt niet alles wat christenen geloven duidelijk is. Complexe en subtiele geloofspunten moesten op een toegankelijke en kernachtige wijze worden verwoord voor

mensen van deze tijd, en dat was een uitdaging. Wat ik hier mooi aan vond, was de inculturatie: om midden in onze cultuur, met de woorden en beelden van deze tijd, die aloude maar immer actuele bood-schap te verwoorden.'

Zie ook: <https://igniswebmagazine.nl/kerk/boekje-over-christelijk-geloof/>

Nikolaas Sintobin SJ, 'Wat deed God voor Hij de wereld schiep – en 51 andere vragen over het christelijk geloof', Kok Boekencentrum Uitgevers, Utrecht 2019, 128 p, € 13,99. ISBN 978 90 435 3213 6

Wat te doen voor onze planeet

Gaël Giraud is een bolleboos in de wiskundige economie. Hij heeft toegang tot de beste wetenschappelijke gegevens en geniet een hoge status in de Franse intellectuele wereld. Zo iemand mag met jobstijdingen komen die in de mond van anderen buitenissig zouden klinken. Nog even dit: hij is jezuïet.

FOTO: MARKUS SPISKE

Tegen het einde van deze eeuw zal de gemiddelde temperatuur van de aarde toegenomen zijn met ten minste 4 graden en zal de lucht 2,5 maal meer CO₂ bevatten dan thans. Daardoor zal het vermogen van de menselijke hersenen afnemen met 20 %. Er zullen twee miljard klimaatvluchtelingen zijn en vijf miljard mensen die te lijden hebben van malaria. Jobstijdingen, inderdaad, maar wetenschappelijk onderbouwd.

Is er ook goed nieuws? Er zijn nogal wat individuen van goede wil die bereid zijn om hun levenswijze aan te passen. Geen rood vlees meer en nog weinig wit vlees. Minder reizen met het vliegtuig. Wagens met een verbrandingsmotor inruilen voor wagens met een elektrische motor. Maar die en andere initiatieven zullen niet toereikend zijn, ook als vele individuen daarvoor de nodige ascese zouden opbrengen, wat niet erg waarschijnlijk is. Nee, doeltreffende ingrepen moeten van het overheidsbeleid komen. Hier komt Giraud met een aantal drastische maar volgens hem noodzakelijke voorstellen. De overheid, om te beginnen die van de EU en van haar lidstaten, zal massaal moeten investeren in groene infrastructuur: gebouwen, vervoer enzovoort.

Dat dreigt de begroting van de overheid uit evenwicht te brengen. En dat terwijl volgens het Verdrag van Maastricht het deficit op de begroting van de lidstaten niet boven de 3 % mag uitstijgen. Een wijze regel omdat landen met herhaalde deficits en een grote schuldenlast weldra geen leningen meer kunnen aangaan. Wie wil nog geld lenen aan een land dat zijn schulden niet zal kunnen terugbetalen? Kijk maar eens naar wat er met Griekenland is gebeurd.

Giraud stelt daarom voor een onderscheid te maken tussen een begroting voor lopende zaken en een begroting voor investeringen. Die laatste mag fors deficitair zijn: zij dient om (ecologische) projecten te financieren die pas op lange termijn zullen renderen. In Frankrijk zou daaraan 60 à 80 miljard Euro per jaar kunnen en moeten besteed worden. Dat lijkt veel op het eerste gezicht. Maar dat is niet zo veel in verhouding tot een jaarlijks Bruto Binnenlands Product van 2200 miljard.

Dat geld dient geïnvesteerd te worden in een nieuwe groene industrialisering. De laatste jaren heeft Europa de industriële productie als het ware uit-

besteed aan China. Het heeft genoten van de consumptie van goedkope Chinese producten en van het rendement van de aandelen die China aankocht op de internationale financiële markt. Maar toen kwam de grote beurscrisis van 2007-2009. Europese en Amerikaanse aandelen bleken een riskante belegging. China besloot dientengevolge minder te produceren voor de uitvoer en meer voor de binnenlandse markt. Wie zal voortaan de industriële productie voor onze wereld op zich nemen? Het Afrikaanse continent met zijn enorme demografische groei? Dat is niet waarschijnlijk, onder andere vanwege de opwarming van de aarde die in grote delen van Afrika hard zal toeslaan.

Nee, Europa heeft behoefte aan een nieuwe industrialisering, met name aan een groene industrialisering. Dat opzet kan niet overgelaten worden aan privé ondernemingen met hun winstbejag op korte termijn. Nee, er is een behoefte aan samenwerking die gezamenlijke belangen op lange termijn behartigt. Alle gebouwen, de publieke maar ook de particuliere, de nieuwe maar ook de bestaande, moeten klimaatneutraal gemaakt worden. Het vervoer moet veel meer steunen op het trein- en veel minder op

het autoverkeer. De landbouw moet een nieuwe, ecologisch verantwoorde richting inslaan...

Giraud werd ooit door de Franse president ontvangen. Een intelligente man die luisterde en die begreep, zo vertelde hij. Even dacht hij de president in beweging gezet te hebben. Maar dat bleek een vluchtige droom. Zo'n politieke leider doet niets totdat de publieke opinie meer bereid is tot grote offers. De tijd van de verlichte despoten is voorbij. Zeker is dat een krachtig politieke beleid moet steunen op een ommekeer in ons waardebesef. Dat komt er niet vanzelf. Slotsom? Hierbij kan en moet onze geloofsgemeenschap een vooraanstaand rol spelen.

Guido Dierckx SJ

Jezuïeten in Rusland

Rusland, van het imperium tot de hedendaagse federatie, wekt zowel wantrouwen als fascinatie op. Tussen de Sociëteit van Jezus en dit grote orthodoxe land, dat zich tussen Europa en Azië uitstrekt, zijn de relaties oud maar complex. In 1992, kort na de val van de USSR, werd de 'Russische Onafhankelijke Regio van de Sociëteit van Jezus' opgericht. Onze gids is pater François Euvé SJ, die van 1992 tot 1995 **communautitsoverste was in Moskou, waar hij theologie doceerde in de Poesjkintaal.**

De huidige aanwezigheid van jezuïeten gaat officieel terug tot 1992, na de verdwijning van de Sovjet-Unie. Sommige jezuïeten woonden er clandestien na de annexatie van Litouwen aan het eind van de laatste oorlog. Deze aanwezigheid is bescheiden: de catalogus van de 'Russische Onafhankelijke Regio' telt twaalf jezuïeten die in Rusland werken - onder wie één bisschop in Novosibirsk - en acht in Kirgizië (Kirgistan) - met inbegrip van één apostolisch administrator - en twee Jezuïeten in Wit-Rusland (Belarus). Russische burgers zijn relatief weinig talrijk in het gezelschap. De regio profiteert van de bijdrage van jezuïeten uit andere landen: Polen, de Verenigde Staten, Slovenië, Chili.... We mogen

Oekraïne niet vergeten, een 'zendingsgebied', dat afhankelijk is van de Poolse Provincie in het zuiden. Daar werken een tiental Jezuïeten.

Om historische redenen was de eerste generatie jezuïeten die in de jaren negentig in Rusland aanwezig was, van Duitse afkomst. Hun belangrijkste zending was de pastorale zorg voor de Duitse katholieke gemeenschappen. Deze gemeenschappen waren verspreid over het uitgestrekte grondgebied van de Sovjet-Unie, van Siberië tot Tadzjikistan, na hun deportatie naar het oosten door Stalin ten tijde van de Duitse inval.

De huidige gemeenschappen bevinden zich in Moskou (het 'College' St. Thomas van Aquino, dat enkele cursussen aanbiedt en het Simvol magazine uitgeeft), Tomsk (parochie en onderwijsinstelling) en Novosibirsk (cultureel centrum). In Kirgizië is de missie voornamelijk parochiaal.

Tomsk verdient speciale vermelding. De parochie werd in 1812 door de jezuïeten gesticht. De kerk dateert uit deze periode. Een onderwijsinstelling, van kleuterschool tot middelbare school, is door het bisdom aan de Sociëteit toevertrouwd. Op dit moment telt ze 144 leerlingen/studenten, orthodoxe, katholieke of pinksterstudenten (zeer talrijk in de regio). Bovendien komt de pastorale activiteit van de vijf aanwezige jezuïeten ten goede aan soms landelijke gemeenschappen, bestaande uit voormalige gedeporteerden of hun nakomelingen.

De jezuïeten van de communiteit in Moskou met in het midden de Apostolische Nuntius en Antonio Spadaro SJ

De parochiekerk van Tomsk, in West-Siberië.

Tot slot is er een gemeenschap van mensen met een handicap, zoals 'L'Arche', geleid door katholieken en orthodoxen.

Katholiek en orthodox: een gecompliceerde relatie

Rusland, een land met een orthodoxe traditie, heeft een zeer klein percentage katholieken onder zijn bevolking. Deze zijn voornamelijk van buitenlandse oorsprong, voornamelijk Pools en Litouws. De relatie met de orthodoxe omgeving is sterk afhankelijk van de plaats en de lokale geestelijkheid. Kijkend naar de geschiedenis merken we dat de gemeenschap functioneert vanuit plaatselijke entiteiten. Zolang de zendingsopdracht zich beperkt tot de pastorale zorg van de eigen gemeenschap, is er geen conflict te vrezen. Alles wat op proselitisme lijkt, is een bron van problemen. In het begin van de jaren negentig, na de WYD in Czestochowa (1991), waaraan veel jonge Sovjets (Russen, Wit-Russen, Oekraïners) deelnamen, vroegen verschillende mensen om een katholiek doopsel bij terugkeer, hetgeen ongerustheid teweegbracht binnen de orthodoxe gemeenschap. Hoewel dit soort veranderingen beperkt bleven, zijn er nog steeds enkele spanningen.

De registratie van de *Onafhankelijke Russische Regio van de Sociëteit van Jezus* (dit is de officiële naam) bij de civiele autoriteiten was in 1992 relatief eenvoudig. Dit was een paar jaar later niet het geval, als gevolg van een wetwijziging. De toenmalige overste, pater Stanislas Opiela SJ, die de vorige onderhandelingen had geleid, moest tot

het uiterste gaan om de vorige status te behouden. Het gevolg daarvan was dat hij geen verlenging van zijn verblijfsvergunning kreeg.

Culturele banden in heel Europa

Als we de geschiedenis van de betrekkingen van de Sociëteit met Rusland zouden willen beschrijven, zouden we daar de instanties aan moeten toevoegen die, in Rome en elders, banden hebben onderhouden met dit land, zijn cultuur en zijn religieuze tradities. Jean Gagarine SJ (ook oprichter van het tijdschrift *Études*), momenteel werkzaam aan de *École normale supérieure de Lyon*, het *Saint-Georges* internaat, gesticht in Constantinopel, verhuisde naar Namen, vervolgens naar Parijs (rue Raynouard) en ten slotte naar Meudon, waar hij tot het jaar 2000 bijdroeg tot de ontwikkeling van het Russische studiecentrum.

De Sociëteit heeft zich nooit definitief gevestigd in dit grote orthodoxe land, met uitzondering van de tijd dat een deel van Polen door het tsarenrijk was geannexeerd. Als de Russische wereld nooit een prioriteit was voor de Orde, dan is het onderhouden van betrekkingen met dit grote land, dat de 'andere long' van Europa vertegenwoordigt, hoe moeilijk die soms ook zijn, niet onbelangrijk voor de missie om werkelijk universeel te zijn.

Nadere informatie: www.jesuites.com/presence-en-russie

François Euvé SJ

Hoofdredacteur van *Études*, Centre Sèvres Paris

Overgenomen uit: *Échos jésuites*, 2019-2 Vertaling: Karin Benoist

Honderdjarig jubileum 'Vrouwen van Bethanië'

Op 21 juni 1919 vestigden Maria Albers en Lou van Moorsel zich op het Kopje van Bloemendaal als de eerste Vrouwen van Bethanië. Geen nonnen maar zelfstandige, enthousiaste en religieus bewogen vrouwen. Zij gaven catechese aan vrouwen en kinderen uit de lagere klassen, hadden oog voor oecumene, en gaven met hun pastoraat ook gestalte aan de voortschrijdende vrouwenemancipatie. Zij volgden daarmee de visie van Jacques van Ginneken SJ (1877-1945), die na de Eerste Wereldoorlog zocht naar mogelijkheden voor een herkerstening van Nederland. Actief in contemplatie, is de ignatiaanse spiritualiteit de innerlijke bron van waaruit zij leven en werken. Dit jaar vieren de Vrouwen van Bethanië hun honderdjarig jubileum.

Pioniers

Een belangrijke groep vrouwen is deze kwartiermakers van het eerste uur gevolgd. Helemaal volgens de visie van pater van Ginneken verliep het niet. Toen de beweging een canonieke vorm moest krijgen, besliste Mgr. Aengenent, de bisschop van Haarlem, in 1932 dat de Vrouwen van Bethanië een religieuze congregatie naar diocesaan recht werden. Er kwam een onderscheid binnen de congregatie tussen *Marta's en Maria's*. De eersten zouden - actief - aan catechese doen, terwijl de tweeden - contemplatief - een tamelijk kloosterlijk leven zouden leiden en leidinggeven aan het geheel. Met het getijdengebed, dat toen werd ingevoerd, was een en ander zeker niet in de lijn van van Ginneken. Met de zelfbewuste en krachtdadige vrouwen die aan de stichting begonnen, bleek echter een trend te zijn gezet.

Activiteiten - wereldwijd

Gedurende de honderd jaar geschiedenis die dit jaar wordt gevierd, is baanbrekend werk verricht in Nederland maar ook daarbuiten. In de buurt van de jezuïeten-parochies te Rotterdam, Den Haag, Leiden, Amsterdam, Utrecht en later Groningen werd een huis opgezet. Buurtwerk werd ontwikkeld in de achterstandswijken van de grote steden. De Vrouwen gaven catechese en geestelijke begeleiding, en er was meer aandacht voor de eigen ontwikkeling en studie. Er kwam een studiehuis in Nijmegen,

Gedenksteen verbouwing Huize Bethanië

waar paters jezuïeten zoals Ellerbeck, Marlet, De Rooij en anderen doceerden. Sommigen studeerden verder in de theologie in een tijd waarin dat voor vrouwen nog niet gebruikelijk was. Een aantal van hen werden de eerste vrouwelijke theologie-docenten aan katholieke instellingen.

Er werd hard gewerkt. En er werd eerlijk gezocht naar wat de oorspronkelijke visie moest betekenen voor leven én werken. Dit leidde ertoe dat de Vrouwen - jaren voor het Tweede Vaticaans Concilie uit - terugkeerden naar het charisma van de oorspron-

Begijnhof in Breda

kelijke stichting. Aan de tweedeling in eigen kring werd een einde gemaakt, en het ideaal om actief in contemplatie te leven en te werken bleef het hart van zoeken en inzet.

Na de Tweede Wereldoorlog sloegen de Vrouwen van Bethanië haar vleugels uit: Pittsburgh, Wenen, Rome en Spanje. Sociale inzet vanuit de congregatie, leidde in Pittsburgh tot de stichting van een belangrijk interkerkelijk centrum van armenzorg en sociaal apostolaat. Op het gebied van oecumene werd in Oostenrijk belangrijk werk gericht. De vestiging in Rome, Foyer Unitas, geleid door Leideke Galama, was tijdens het Tweede Vaticaans Concilie een gastvrij huis en een belangrijk oecumenisch ontmoetingspunt voor journalisten, belangstellenden en waarnemers. In Spanje is het centrum Zendo Betania, mede geïnspireerd door het werk van Enomiya Lasalle SJ, waar christelijke spiritualiteit en zen worden samengebracht.

Huize De Beiaard

Afgelopen zomer bracht Eduard Kimman SJ een bezoek aan Mariet Rijk in Utrecht. Zij sloot zich aan bij de congregatie in 1957, studeerde theologie eind jaren zestig met een generatie jezuïeten in Amsterdam en bezielt sinds die tijd De Beiaard, het huis voor spiritualiteit en geloofsvorming in Utrecht. 'Ik heb niet gekozen voor een betaalde baan, indertijd, zoals velen. Ik koos voor dit werk.' Ze vertelt over Jacques van Ginneken, die meer soortgelijke initiatieven ontplooid had, zoals De Graal (begonnen als Vrouwen van Nazareth in 1921) en de Kruisvaarders van Sint-Jan (1922): lekenbewegingen ter bekering en geloofsbegeleiding. Vanaf 1923 besteedde van Ginneken zijn meeste tijd aan zijn leerstoel Nederlandse taal- en letterkunde, aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen. 'Mijn huisgenote Geertruid Veugelers heeft hem nog meegemaakt, in de oorlog, als docent Nederlands. Onze novicemeesteres was, zoals we haar na 1959 mochten noemen, Sophie of Fietje Huf. Ik heb nog meegemaakt dat de Vrou-

Mgr. Jan Hendriks en Tjeerd Jansen SJ

wen van Bethanië een wit habijt in huis droegen. Een zwarte sluier was voor de hulpcatechisten. De contemplatieve zuster droeg in het huis een paarse sluier, de catechist (actieve zuster) een crème sluier. In mijn jaar traden er acht in. Ik ben overgebleven.' Menig Nederlandse jezuïet had een zus bij de Vrouwen van Bethanië of de Vrouwen van Nazareth. De Graal-beweging heeft zich verder ontwikkeld, als een mondiale beweging, die nu ongeveer 1000 leden telt. De Vrouwen van Bethanië zijn getalsmatig (140 leden) nooit groot geweest.

Honderd jaar

In de laatste decennia is de groep vrouwen vergrijsd geraakt. De algemene vergadering van de congregatie zag onder ogen dat er een einde aan het leven van de Vrouwen van Bethanië zou komen. Er zijn nu nog achttien leden en er treden geen nieuwe leden meer in. In overleg met Mgr. Jan Hendriks is in 2015 besloten om een laatste bestuursperiode met een eigen bestuur in te gaan. Mgr. Jozef Punt, de bisschop van Haarlem-Amsterdam, is gevraagd

om in 2019 een bestuurder van buiten de congregatie aan te stellen. Na contact met de regionaal Johan Verschuereen SJ, werd in 2017 pater Tjeerd Jansen SJ voorgesteld als bestuurslid. Hem werd ook gevraagd zich voor te bereiden om tot administrator van de congregatie te worden benoemd.

Het is daarom een jaar vol gemengde gevoelens. Dankbaar voor de rijkdom van de honderd jaren sinds de stichting, wordt er een jubileum gevierd. Het jubileumjaar werd geopend in Bloemendaal met een her-inwijding van het grafmonument op de plaats Adelbert, waar niet alleen veel vrouwen begraven liggen maar bovendien allen die intraden worden herdacht. Op 21 juni was er een feestelijke viering in eigen kring in Breda. In het kerkje van het Begijnhof ging Mgr. Jan Hendriks voor in de eucharistie. Tijdens deze viering werd Tjeerd Jansen, benoemd tot algemeen administrator door de bisschop, geïnstalleerd. Het jubileumjaar werd op 15 november afgesloten met een feestelijke bijeenkomst in Utrecht, waar vrouwen, oud-leden, familieleden, vrienden en vriendinnen, al het goede herdachten dat in honderd jaar Vrouwen van Bethanië mocht gebeuren: *"Dank dat U uit hen deed groeien, waartoe U hen hebt bedoeld..."*

Van de redactie

Het grafmonument op de begraafplaats

Pater Ed Redeker

(1936-2019)

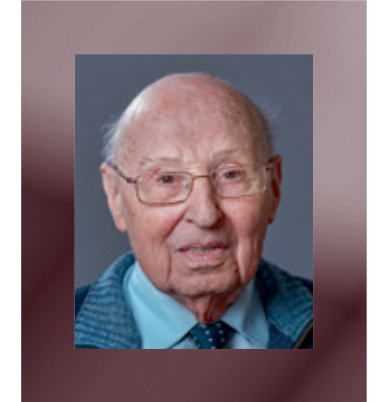
Ed Redeker werd op 6 mei 1936 geboren in Amsterdam. Zijn vader, die Joods was, stierf een maand na zijn geboorte. Na de oorlog hertrouwde zijn moeder, opnieuw met een Joodse man, die directeur was van Zwanenberg en met wie Ed een uitstekende band had. Als kind raakte Ed gefascineerd door de trams die aan zijn ouderlijke woning voorbijreden en speelde hij met de koffiemolen de bestuurder na.

In Maastricht volgde hij de Hogere Hotelschool en daar kwam hij met de jezuïeten in aanraking via het jeugdwerk van de Berchmanscompagnie. Hij wilde intreden bij de jezuïeten, maar daarvoor moest hij eerst katholiek worden. Een ervaring in een trappistenklooster en de begeleiding van een pater kapucijn leidden tot zijn doopsel op 8 december 1961. Toen moest hij nog drie jaar wachten voor hij als pas gedoopte mocht intreden; die drie jaar vulde hij met de studie filosofie in het Berchmanianum. Op 7 september 1964 trad hij in, in Mariëndaal. Het tweede jaar noviciaat deed hij in Den Haag. Daarna volgde de studie theologie en op 12 april 1969 werd hij priester gewijd in Amsterdam.

Van 1969 tot 1977 woonde hij weer in Maastricht en werkte hij in de Berchmanscompagnie en de Kombi. In 1978 deed hij zijn tertiaat in Californië.

Van 1979 tot 1993 woonde en werkte Ed in Deventer in het Centrum voor Geloofsverdieping "Om Vuur", waar hij vele retraites gaf.

In 1993 werd Ed minister in het kloosterbejaardenoord Berchmanianum, een functie die hij tot 2008 zou blijven vervullen. Hier kwam zijn opleiding aan de Hogere Hotelschool goed van pas. Hij vervulde zijn taak met verve, zij het soms ook met harde hand. Hij voelde zich er als een vis in het water en ook voor de bejaarde paters en broeders was het een zegen. Met de directeur, de zorgmanager en de pastor zorgde hij voor een gouden tijd. In zijn vrije tijd was hij als vrijwilliger werkzaam als chauffeur van de buurtbus rond Deventer. Na een korte periode in Amsterdam, waar hij als vrijwilliger in het trammuseum ging werken, werd hij minister in het provinciaal in Brussel, een verantwoordelijke taak, ook vanwege de vele gasten uit binnen- en vooral buitenland. In het voorjaar van 2019 verhuisde Ed naar het bejaardenhuis in Boechout. Dat was van korte duur. Op bezoek in Amsterdam kreeg hij in het trammuseum een zware beroerte, aan de gevolgen waarvan hij enige dagen later op 15 augustus in het ziekenhuis overleed. De uitvaartliturgie werd gevierd in de Krijtberg, waarna hij onder begeleiding van een tram zijn laatste rit reed tot de grens van Amsterdam. Hij werd begraven in Nijmegen. ☩

Pater Hans Koenen

(1929-2019)

Hans Koenen werd op 12 maart 1929 geboren in Rotterdam als oudste van vier kinderen. Een jaar na zijn geboorte verhuisden de ouders naar Schiedam. Hij volgde onder de oorlog de vijfjarige HBS aan het Franciscus College in Rotterdam.

In 1943 ontkwam hij ternauwernood aan het bombardement op Rotterdam-West. Na een retraite, die hij kort na zijn eindexamen deed, gaf Hans te kennen dat hij priester wilde worden en wel bij de jezuïeten. Eerst volgde Hans de Schola Carolina in Den Haag en op 7 september 1950 ging hij naar Mariëndaal voor het noviciaat. Tijdens de theologie begon hij samen met Ernst Thüring zijn eerste catecheseboekjes te schrijven onder de titel *Heilig worden met gewone dingen*.

Na zijn priesterwijding op 31 juli 1962 studeerde hij verder in de catechese in Maastricht, Parijs, Straatsburg, Brussel, München en Lyon. Hij werd medewerker van het Hoger Catechetisch Instituut in Nijmegen, werd catecheet op meerdere scholen en medewerker van het tijdschrift *Verbum*, waarvoor hij vele artikelen schreef.

In 1969 volgde hij colleges in de Verenigde Staten en sindsdien ging hij bijna ieder jaar naar de USA, zowel om cursussen te volgen als om cursussen en retraites te geven. Van 1978 tot 1980 was hij verbonden aan het Institute for Spiritual Leadership in Chicago, dat zich vooral richt op retraiteleiders, novicemeesters, spirituaals etc.

Vanaf 1969 woonde Hans alleen, eerst in Nijmegen, later in Arnhem. Daar werkte hij als volwassenencatecheet voor het Dekenaat Arnhem en stond hij, samen met Peter van Gool, aan de wieg van Op de Groei, Centrum voor Geloofsverdieping, later overgegaan in Stadspastoraat Arnhem. Op de Groei werd opgericht om vrijwilligers in het pastoraat van dienst te zijn. Vanaf 1994 was hij verbonden aan de parochies van Wageningen en Bennekom, als waarnemend pastoor. Hij is in deze parochies blijven assisteren tot kort voor zijn dood. Dat zijn preken zeer gewaardeerd werden bleek uit het grote aantal parochianen dat bij zijn uitvaart aanwezig was. Als catecheet strekte zijn belangstelling zich uit van de exegese tot de zen en van droomuitleg tot kunst. Hij had een uitgebreide bibliotheek over de Bijbel, waarbij zijn belangstelling steeds meer uitging naar de Joodse uitleg van de Schrift. Een zenmeditatie zag hij als een goed alternatief voor mensen die op de meer cerebrale retraites van vroeger zijn uitgekeken. Tot op hoge leeftijd heeft hij zijn kennis meegedeeld aan anderen door middel van preken, cursussen en retraites. Maar langzaam sloegen de kwalen van de ouderdom toe en moest hij zijn activiteiten beperken. In mei 2017 verhuisde hij van Arnhem

naar de communauteit van Aqua Viva in Nijmegen, waar hij op 8 september 2019 stierf, in het bijzijn van zijn broer en diens twee dochters. ☹️

Broeder Florent Uyttersprot
(1928 - 2019)

Florent Uyttersprot werd geboren in Ternat op 13 oktober 1928 in het gezin van Jozef Uyttersprot, een rijkswachter, en Léonie Châtre. Na het vierde jaar in het Sint-Maarteninstituut in Aalst werd hij bediende. Aangezien een religieuze roeping ook ingevuld kon worden als broeder begon hij in 1950 het postulaat in Drogen. Na de eerste geloften kreeg hij de kans om een bijscholing voor secretariaat en boekhouding te volgen. Weldra kwam de eerste zending naar de missies: twee jaren Bukavu als surveillant en uiteraard als adjunct-econoom. Na zijn laatste geloften (1961) was de eerstvolgende standplaats opnieuw Bukavu, als econoom en minister, en vervolgens Bujumbura. In 1967 werd hij overgeplaatst naar het bisdom Popokabaka waar hij het vertrouwen genoot van de bisschop, Pierre Bouckaert, en twaalf jaar het econoomaat leidde. In Popokabaka moest hij zijn functie doorgeven aan een inlander

priester. Geen nood, een goede econoom, en een goede medebroeder, was op vele plaatsen welkom. Opnieuw in Bujumbura (1979-1983), in Kinshasa (SERVICO). En daarna nog in Lubumbashi, Bukavu en, voor de derde maal, Bujumbura. In 1996, na 37 jaar missielevens ging Flor aan de slag op de missieprocurer te Brussel waar hij zorgde voor het aankopen en verzending van goederen. Een rustiger leven vond hij als subminister in Aalst en in Antwerpen. Ten gevolge van een gebrekkig dieptezicht is hij daar enkele malen ongelukkig ten val gekomen. Een reden om in 2015 op rust te gaan in Heverlee. Gelukkig had hij een computer om contact te houden met Afrika en met familie en vrienden, voornamelijk in het Aalsterse. Zijn laatste levensjaar heeft hij veel pijn geleden. Maar zijn goede humeur bleef onaangetast en eveneens zijn trouw aan gebed en eucharistie. Was niet de heilige broeder Alphonsus Rodriguez zijn inspiratie? Op vrijdag 13 september is hij plots naar zijn Schepper teruggekeerd. ☹️

Diaken Dick Tesser (1942-2019)

Dick Tesser werd op 11 april 1942 geboren te Nijmegen. Zijn vader had een drogisterij in de Molenstraat, tegenover de jezuïetenkerk. Dick behaalde zijn diploma Gymnasium A aan het Canisius College. Op 7 september 1961 trad hij in bij de jezuïeten in Mariëndaal. Na de studie filosofie in het Berchmanianum werd Dick surveillant aan het Canisius College en volgde hij colleges Sociaal-Pedagogiek aan het Hoogveld Instituut, waarvan hij in

1970 het diploma behaalde. Dick verhuisde daarna naar Amsterdam, waar hij in de studentenunits van de P.C. Hoofdstraat en later de Vondelstraat 23 woonde. Daar studeerde hij theologie aan de Katholieke Theologische Hogeschool Amsterdam (KTHA) en behaalde in 1977 zijn diploma in de Vrije Studierichting. Op 9 juni 1973 ontving hij in de Lucaskerk in Amsterdam de diakenwijding uit handen van Mgr. Zwartkruis, de bisschop van Haarlem. Vanaf 1975 woonde Dick in de Gemeenschap van de Hooge Berkt in Bergeijk, gesticht door mevrouw Nada Klomp en pater Jan Berger SJ. Binnen die Gemeenschap vormde hij een kleine communauteit met zuster Maria de Reijer en diaken Ben Oude Voshaar, aanvankelijk in het dorp, later op het terrein van de Gemeenschap. In 1984 legde Dick in de Ruach-kerk in Bergeijk zijn laatste geloften af als coadjutor spiritualis. Binnen de Gemeenschap van de Hooge Berkt maakte Dick zich verdienstelijk, zowel met werkzaamheden in de tuin en de keuken als met geestelijk dienstwerk in de liturgie als voorzanger en voorbidder. Tot aan zijn dood is Dick in de Gemeenschap van Bergeijk blijven wonen, vurig

en onzeker, zoekend en altijd in gesprek, een man van mensen. Een noodlottige val van de fiets deed hem in het ziekenhuis in Tilburg belanden. Daar constateerde men een gebroken schouder en enkele gebroken ribben. Voor revalidatie ging Dick naar Aqua Viva in Nijmegen, waar zich na enkele dagen een levensbedreigende infectie openbaarde. Hij overleed daags daarna op 6 oktober in het ziekenhuis in Nijmegen. De uitvaartplechtigheid vond onder grote belangstelling plaats in de kapel van de Gemeenschap van Hooge Berkt. De Gemeenschap waar hij bijna 45 jaar had gewoond. Hij werd begraven op het kerkhof van de St. Petruskerk in Bergeijk, naast Jan Berger, zijn ordegenoot en stichter van de Gemeenschap. ☹️

Pater Carlos Holvoet
(1924 - 2019)

Carlos Holvoet werd geboren te Izegem op 17 november 1924. Hij voltooide de Grieks-Latijnse humaniora in de Apostolische School in Turnhout om daarna in te treden in Drogen. Na een jaar klassieke talen en twee jaren filosofie volgden drie jaren stage (1948-1951) in Kingunda als directeur van de lagere school. Terug in België voor

de theologie werd hij tot priester gewijd op 22 augustus 1954. Na zijn theologie volgden twee jaren psycho-pedagogie aan de universiteit van Luik. Onderwijzers vormen in normaalscholen, dat heeft hij gedaan gedurende vele jaren en op verschillende plaatsen: aan de normaalschool van Lemfu, van Imbela, Popokabaka en Kitenda. Tevens was Carlos een gewaardeerd geestelijke leidsman. Ten gevolge van een infectie (met leveraandoening) moest hij in 1975 zijn werk in Congo onderbreken om pedagogisch directeur te worden in Levensvreugde te Aalst. Dat belette hem niet om twee jaar later terug te keren naar Congo, naar Kikwit, naar Kinshasa en ten slotte naar Popokabaka, achtereenvolgens en/of gelijktijdig als studieprefect, leraar, onderpastoor, huisminister. In 1992 leek het hem wijs definitief naar België terug te keren, de eerste jaren naar het college van Aalst, als bibliothecaris en uiteraard als medewerker in Levensvreugde. Deze pedagoog had immers een warm hart voor kleinen en zwakkeren. In 1995 werd hij naar Leuven gezonden, naar de communauteit in het woon- en zorgcentrum Dijlehof. Tot aan zijn tachtigste was hij er de zorgzame en geliefde gezelschap van zijn medebroeders, maar ook van vele medewerkers en medebewoners. In 2017 ging die communauteit op in die van Heverlee. Daar leidde hij een stil bestaan, via zijn computer en de telefoon verbonden met familie en vrienden. Eénmaal per week moest hij zich aanmelden in het hospitaal om zijn bloed te laten verversen. Uiteindelijk is Carlos zacht ingeslapen op 27 oktober 2019. ☹️

Kennismaking met Matthias Kramm

Ik ben een jezuïet uit de Duitse provincie maar woon sinds 2016 met Vlaamse en Nederlandse medebroeders in het Xaveriushuis, de communiteit in Amsterdam. Sinds drie jaar schrijf ik een proefschrift, over de rol van culturele tradities in de ontwikkelingssamenwerking aan de Universiteit Utrecht (Departement Filosofie en Religiewetenschap). Drie tot vier dagen per week werk ik in Amsterdam en twee dagen in Utrecht.

Ik ben opgegroeid in de buurt van Keulen en ben in 2003 ingetreden in het noviciaat te Neurenberg. Ik studeerde filosofie in München en theologie in Londen. Ik heb dierbare herinneringen aan de vele internationale contacten en de ervaringen, opgedaan tijdens mijn opleiding in de jezuïetenorde.

Amsterdam is een spannende omgeving, vooral de multiculturele omgeving is inspirerend. Naast lezen en schrijven help ik ook in de Krijtbergkerk mee, waar we veel verschillende groepen verwelkomen. Er is een groot aanbod, van de Latijnse mis en de rozenkrans tot de Engelstalige avondmis. Tegelijkertijd is de academische omgeving in Utrecht zeer gesecculariseerd, en religie speelt daar nauwelijks een rol. Dit staat natuurlijk in sterk contrast met de kleine katholieke wereld in Amsterdam. Het overbruggen van de spanning tussen deze twee werelden is altijd een nieuwe uitdaging. Naast mijn professionele leven heb ik ook een aantal hobby's: ik geniet vooral van de muziekscene in Nederland, met name van rockmuziek.

Het onderwerp van mijn doctoraatsthesis gaat terug tot een tijd in Mexico, waar ik van 2009 tot 2011 als docent Engels werkte. Ik woonde daar met twee jezuïeten in een klein dorpje (min of meer midden in de jungle) met de Mixe/Ayuuk, een inheemse bevolking. De vraag hoe het westerse ontwikkelingsbeleid en inheemse culturen met elkaar omgaan, was een vraag die me altijd bezighield. Begin 2019 reisde ik daarom ook twee maanden naar Nieuw-Zeeland, om over de Maori-filosofie te lezen en te

schrijven. Ik hoop mijn proefschrift in het volgend jaar af te ronden en te verdedigen.

Op dit moment voel ik mij zeer thuis in het Xaveriushuis, en zal bij mijn vertrek zeker een of twee Nederlandse specialiteiten (in het bijzonder stroopwafels en appeltaart) missen. Maar ik heb nog een jaar voor de boeg waarin veel kan gebeuren. Tegelijkertijd ben ik dankbaar voor wat ik tot nu toe heb kunnen leren. Vooral de samenwerking met andere wetenschappers is zeer verrijkend geweest. Mijn doctoraat was dus geen eenzame activiteit maar een samenwerking met filosofen, antropologen en politieke wetenschappers. En de culturele diversiteit in Amsterdam heeft me weer geholpen om mijn horizon te verbreden.

Matthias Kramm SJ

TERUGBLIK

Begin van je vooruitblik
Ignatiaanse retraite
27-30 december 2019

Wil je in deze vaak hectische periode tijd maken om terug te blikken op het voorbije jaar of op een voorbije periode? Wil je graag met hoofd én hart kijken en luisteren naar wat wezenlijk is in je leven?

Tussen Kerstmis en Nieuwjaar bieden we jou de stilte en de schoonheid van de abdij en haar omgeving aan om zowel individueel als samen met de groep stil te vallen. Je krijgt opdrachten, reflectievragen, inspirerende Bijbelteksten of filmfragmenten. Je zoekt de stilte op voor de verwerking. Soms is er uitwisseling met andere deelnemers en krijg je inspiratie door hun kijk of levenservaring. Ben je graag actief met potlood, verf of ander materiaal, dan kun je in de stilte ook zo aan de slag. Er is ook ruimte voor geestelijke begeleiding. Sommige programmaonderdelen verlopen in stilte, andere niet. Bij de maaltijden wordt niet gepraat: er is achtergrondmuziek of gewoon stilte.

Je laat je inspireren door Ignatius van Loyola. Je durft vertrouwen dat je door deze geestelijke oefeningen tot goede keuzes komt op de weg die na Nieuwjaar voor je ligt.

Dit programma loopt volgens hetzelfde concept als vorig jaar, maar zaken zoals de inleidingen door de begeleiders en de keuze van Bijbelteksten is nieuw.

PRAKTISCH

Data:
Vrijdag 27 december (10 uur) tot maandag 30 december (16 uur) 2019
Inschrijven voor 20 december via activiteiten@oudeabdij.be of +32 9 226 52 26

Begeleiding:

mevr. Hilde Van Linden, stafmedewerker Platform ignatiaanse spiritualiteit
mevr. Hilde Pex, begeleider Geestelijke Oefeningen

Verdere informatie:

<https://www.oudeabdij.be/terugblik-retraite.html>

GO MIDWEEK

Geestelijke Oefeningen met persoonlijke begeleiding
28 januari - 1 februari 2020

Waaruit bestaat deze retraite?

Heb je niet veel tijd, zoek je een korte retraite of ben je benieuwd naar wat Geestelijke Oefeningen zijn? Zoek je een gids om je zoeken naar zinvol leven te ondersteunen? Wil je wel eens verkennen of deze manier van stiltebeleving en bidden met Bijbelteksten iets voor jou is? Dan is deze GO midweek van 3 dagen misschien wel iets voor jou!

Deze persoonlijk begeleide, ignatiaanse retraite doe je samen met anderen. Er zijn geen gezamenlijke inleidingen. Je hebt een eigen begeleider, die je dagelijks individueel ontmoet. Viermaal per dag komt de groep samen: een korte ochtend- en avonddienst, een eucharistieviering, een uur stil gebed. Maaltijden verlopen in stilte. Het belangrijkste is je persoonlijk stil gebed.

PRAKTISCH

Data:
Dinsdag 28 januari (18 u.) tot zaterdag 1 februari 2020 (9.30 u.)

Dit zijn dus 3 volle dagen, voorafgegaan door een avondmaal en overnachting en op het einde nog gevolgd door een overnachting en ontbijt.

Begeleiding:

p. Wauthier de Mahieu SJ, stafmedewerker van de Oude Abdij
mevr. Rita Vandevyvere en mevr. Marijke Meinesz, begeleiders Geestelijke Oefeningen

Verdere informatie:

<https://www.oudeabdij.be/go-midweek.html>

UCSIA

Het Universitair Centrum Sint-Ignatius Antwerpen (UCSIA) komt voort uit de vroegere jezuïeteninstelling UFSIA. Het is een onafhankelijke vereniging zonder winstgevend doel. De vereniging werd opgericht door leden van de Sociëteit van Jezus en van de vroegere UFSIA, met als doel in de Antwerpse regio de traditie verder te zetten van een jezuïtisch universitair project, dat is toegespitst op thema's die bijzonder gestalte geven aan de christelijke levensvisie. Het centrum wil bijdragen tot meer sociale rechtvaardigheid en een betere samenleving door onderwijs, maatschappelijke dienstverlening en academisch onderzoek. We hebben de ambitie om hét referentiecentrum te worden waar het rijke intellectuele, spirituele en pedagogische erfgoed van de jezuïeten in Antwerpen levendig wordt gehouden. Voor activiteiten en de kalender van UCSIA zie: <https://ucsia.org/home/kalender/>

Het borstkruis van Kardinaal Czerny is gemaakt van het hout van een boot van vluchtelingen die gestrand is bij Lampedusa.

Zijn wapenspreuk is 'Suscipe', dat 'Neem en aanvaard' betekent: de eerste woorden van een bekend gebed van Sint Ignatius.

Het betekent echter ook 'Neem [ze] op' en verwijst daarmee naar de vluchtelingen die aanspoelen op onze kusten.

Jezuiten is een uitgave van de regio *European Low Countries* van de Sociëteit van Jezus.

Het verschijnt viermaal per jaar en is bedoeld voor familieleden, vrienden, weldoeners en geïnteresseerden. Het blad is in principe gratis. Giften zijn altijd welkom, meer informatie hierover op pag. 2.